

STORTINGET

Innst. 284 S

(2021–2022)

Innstilling til Stortinget
fra utdannings- og forskningskomiteen

Dokument 8:227 S (2021–2022)

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Erlend Wiborg, Silje Hjemdal, Carl I. Hagen og Himanshu Gulati om en strategi for å sikre akademisk frihet

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- «1. Stortinget ber regjeringen komme med konkrete tiltak for å sikre økt yringsfrihet, undervisningsfrihet og forskningsfrihet ved akademiske institusjoner.
2. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med et lovforslag som implementerer de delene av Kierulf-utvalgets forslag som vurderes som hensiktsmessige.
3. Stortinget ber regjeringen presisere og styrke betydningen av akademisk frihet som en hjørnestein innen utdanning og forskning i eksisterende styringsdokumenter for høyere utdannings- og forskningssektoren.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jorodd Asphjell, Øystein Mathisen, Lise Selnes og Elise Waagen, fra Høyre, Margret Hagerup, Kari-Anne Jønnes og Tore Vamraak, fra Senterpartiet, Maren Grøthe og Torleik Svelle, fra Fremskrittspartiet, Himanshu Gulati, fra Sosialistisk Venstreparti, Freddy André Øvstegård, fra Rødt, lederen Hege Bae Nyholt, og fra Venstre, Abid Raja, viser til representantforslaget.

Forsknings- og høyere utdanningsminister Ola Borten Moe har uttalt seg om forslaget i brev av 28. april 2022. Brevet følger som vedlegg til innstillingen.

Komiteen har invitert til skriftlige innspill med frist 27. april 2022. Det har kommet inn ett innspill til komiteen.

Komiteen understreker at akademisk frihet, uavhengighet og kvalitetssikring blir stadig viktigere for å beholde høy tillit til forskningsbasert kunnskap i samfunnet.

Komiteen viser til at den akademiske friheten innebærer blant annet at den enkelte ansatte selv skal kunne velge emne og metode for sin forskning og ha et selvstendig faglig ansvar for opplegg og innhold for sin undervisning. Institusjonens akademiske frihet skal legge til rette for slike valg. I samfunnet er det flere utviklingsstrekk som gir grunn til bekymring. Det er tendenser til polarisering i samfunnsdebatten. Faglig frihet for den enkelte forsker er et grunnleggende premiss for forskningens uavhengighet og legitimitet. Det er et problem dersom ansatte påvirkes av trusler, hets osv. slik at de ikke ønsker eller tør å forske på eller undervise i enkelte problemstillinger eller temaer. Det kan i verste fall

også påvirke valg av metode eller læreinnhold og påvirke den frie forskningen.

Komiteen viser til at regjeringen Solberg satte ned yringsfrihetskommisjonen som skal avgi sin utredning 15. august 2022.

Komiteen viser videre til at regjeringen Solberg satte ned et ekspertutvalg for å utrede problemstillinger spesifikt knyttet til akademisk yringsfrihet. Yringsfrihetsutvalget, ledet av Anine Kierulf, avgav 21. mars 2022 sin utredning NOU 2022:2 «Akademisk yringsfrihet – God yringskultur må bygges nedenfra, hver dag». Utredningen er på offentlig høring, med høringsfrist 25. juni 2022.

Komiteen viser til statsrådets uttalelse, hvor han varsler at forslagene vil bli fulgt opp i henholdsvis ny langtidspan for forskning og høyere utdanning, varslet fremlagt høsten 2022, og ny universitets- og høyskolelov varslet fremlagt i 2023, samt i oppfølgingen av rapporten fra ekspertutvalget om finansiering av universiteter og høyskoler, som er på høring med frist 10. juni 2022.

Komiteen viser videre til at statsråden i sin uttalelse peker på at forslagene i utredningen som er rettet direkte mot de akademiske institusjonene og deres arbeid for å tilrettelegge for akademisk yringsfrihet, forventes vurdert av institusjonene uavhengig av høringsprosessen.

Utredningen NOU 2022:2 inneholder flere konkrete forslag for å styrke den akademiske yringsfriheten. Videre har ekspertgruppen laget ti yringsvettregler som en huskeliste for alle som er opptatt av god yringskultur.

Komiteen imøteser regjeringens oppfølging av ekspertutvalgets utredning.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Venstre, ser et tiltagende omfang av kanselleringskultur i blant annet USA. Selv om det ikke har blitt et like omfattende problem i Norge, er flertallet bekymret for utslag av kanselleringskultur også i norsk akademia.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet understreker viktigheten av akademisk yringsfrihet. Kierulf-utvalget peker på flere momenter som vil kunne bedre denne. Disse medlemmer peker på at utvalgets rapport og høringsinnspill vil være en del av kunnskapsgrunnlaget til langtidspan for forskning og høyere utdanning. Disse medlemmer peker på, at forslag som berører universitets- og høyskoleloven, vil bli ivaretatt i arbeid med denne loven fram mot 2023.

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet mener yringsfriheten er selve grunnmuren i et

velfungerende demokrati. De senere årene har dessverre utviklingen gått i feil retning, noe dette medlem mener at Kierulf-utvalgets utredning bekrefter.

Dette medlem vil også vise til en nylig undersøkelse fra Institutt for samfunnsforskning, som blant annet viser at 42 pst. av befolkningen mener at forskere lar seg påvirke av politisk ståsted, at 57 pst. av akademikere mener politisk korrekthet er et problem, og at 21 pst. av forskere sier at de har unnlatt å realisere en forskningsidé grunnet frykt for å utfordre kolleger. Dette medlem ser med bekymring på disse funnene, og mener de illustrerer en lav takhøyde og et demokratisk problem i akademiske miljøer. Dette medlem mener at dette kan true legitimiteten og tilliten til forskningen som uavhengig og fri for agenda og partiskhet, og at det kan reises spørsmål om det kan være en agenda bak temaer som forskerne velger, eller hva de vektlegger i sin presentasjon av resultater.

Dette medlem vil også vise til funnet om at mens 16,2 pst. av befolkningen som helhet stemte på partiene Rødt, Sosialistisk Venstreparti eller Miljøpartiet De Grønne ved forrige stortingsvalg, er oppslutningen i enkelte av de akademiske gruppene opp mot 60 pst. for disse tre partiene. Dette medlem er ikke opptatt av hva folk stemmer, men mener at det ensidige politiske tankegodset i enkelte akademiske miljøer kan forsterke utfordringene nevnt ovenfor, og dermed bidra til å svekke forskningens legitimitet, tillit og troverdighet.

Dette medlem mener det bør gjøres grep for å styrke den akademiske yringsfriheten, og at institusjonene og deres ledere har et særlig ansvar for å bidra til dette. Dette medlem mener institusjonene ikke skal legge føringer som oppfattes som politiske, om hva som skal forskes på. Det bør forskes på et stort mangfold av temaer av samfunnsinteresse, og dette medlem ser med bekymring på at forskere har vært engstelige for å forske på og publisere resultater av innvandring. Dette medlem er glad for at statsråden i sin uttalelse om forslaget understreker at det skal være høy takhøyde i akademia. Dette medlem mener at det er vitenskapelig nysgjerrighet og et ønske om kunnskap, til det beste for befolkningen og samfunnet, som bør ligge til grunn for valg av forskningstemaer, og ikke andre agendaer eller forutinntatte holdninger basert på et ensidig politisk tankegodset i akademiske miljøer. Dette medlem viser til undersøkelsen til Institutt for samfunnsforskning, som blant annet viser at forskere er mer venstreorienterte enn resten av befolkningen, og at forskere er mer opptatt av miljøvern og likestilling og er mindre innvandringskritiske enn befolkningen, generelt. Dette medlem vil blant annet vise til at 46 pst. av samfunnsviterne mener vi bør gjøre det lettere for innvandrere å få adgang til Norge, mens 22 pst. blant befolkningen som helhet svarte det samme.

Det te m e d l e m er også sterkt kritisk til at Kierulf-utvalget, som har sett på ytringsfrihet i akademia, velger å ytterligere marginalisere den mest marginaliserte gruppen i akademia. Det te m e d l e m vil vise til rapportens formulering om at «sentrale partier blir mer opptatt av fortløpende å lage politikk for 'folk flest' enn å utforme mer forutberegnelig, langsiktig eller ideologisk begrunnet politikk». Det te m e d l e m reagerer på utvalgets bruk av Fremskrittspartiet sitt velkjente slagord til å definere populisme, som deretter beskrives som et samfunnsproblem, og bemerker at dette er svært uvanlig i en NOU.

Det te m e d l e m fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme med konkrete tiltak for å sikre økt ytringsfrihet, undervisningsfrihet og forskningsfrihet ved akademiske institusjoner.»

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med et lovforslag som implementerer de delene av Kierulf-utvalgets forslag som vurderes som hensiktsmessige.»

«Stortinget ber regjeringen presisere og styrke betydningen av akademisk frihet som en hjørnestein innen utdanning og forskning i eksisterende styringsdokumenter for høyere utdannings- og forskningssektoren.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt mener at den utstrakte bruken av midlertidighet i akademia er en utfordring for å sikre akademisk frihet.

Disse medlemmer mener at graden av bruk av midlertidige stillinger må reduseres, og at finansieringen av basisforskning må økes, for å skape trygge, forutsigbare rammer for akademisk frihet.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen komme med konkrete tiltak for å sikre økt ytringsfrihet, undervisningsfrihet og forskningsfrihet ved akademiske institusjoner.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med et lovforslag som implementerer de delene av Kierulf-utvalgets forslag som vurderes som hensiktsmessige.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen presisere og styrke betydningen av akademisk frihet som en hjørnestein innen utdanning og forskning i eksisterende styringsdokumenter for høyere utdannings- og forskningssektoren.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:227 S (2021–2022) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Erlend Wiborg, Silje Hjemdal, Carl I. Hagen og Himanshu Gulati om en strategi for å sikre akademisk frihet – vedtas ikke.

Oslo, i utdannings- og forskningskomiteen, den 10. mai 2022

Hege Bae Nyholt

leder

Tore Vamraak

ordfører

VEDLEGG

**DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT**

Forsknings- og høyere utdanningsministeren

Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 Oslo

Deres ref

Vår ref

Dato

22/2103-

28. april 2022

Representantforslag nr. 227 S 2021-2022 om strategi for å sikre akademisk frihet

Jeg viser til representantforslag fra stortingsrepresentantene Erlend Wiborg, Silje Hjemdal, Carl I. Hagen og Himanshu Gulati, om strategi for å sikre akademisk frihet – Dokument 8:227 S (2021-2022).

Representantene er opptatt av yringsfrihet og det frie ord i akademia, og viser til at det er en egen yringsfrihetskommisjon, i tillegg til at Anine Kierulf har ledet en egen ekspertgruppe for akademisk yringsfrihet, som 30. mars i år la frem NOU 2022:2 Akademisk yringsfrihet.

Ekspertutvalget hadde i oppdrag å utrede problemstillinger knyttet til akademisk yringsfrihet. Ekspertutvalget var en del av forrige regjering oppfølging av universitets- og høyskolelovutvalget (NOU 2020: 3) og Prop. 111 L (2020-2021), som Stortinget behandlet våren 2021.

Dette er en viktig sak for meg. Jeg mener det skal være høyt under taket i akademia. Den 1. april sendte jeg utredningen på høring, med frist 25. juni i år. Jeg vil deretter nøye vurdere hvordan forslagene fra utvalget skal følges opp.

Utredningen og høringsinnspillene vil være en del av kunnskapsgrunnlaget for ny langtidsplan for forskning og høyere utdanning, som jeg tar sikte på å legge fram høsten 2022. Videre er det i høringsbrevet særlig bedt om synspunkt på hvilke tiltak som kan og bør følges opp på departementsnivå for å støtte opp om arbeidet med god kultur for akademisk frihet, akademisk yringsfrihet og formidling til samfunnet ved de akademiske institusjonene.

Forslaget til endring i universitets- og høyskoleloven § 1-5 vil bli fulgt opp i arbeidet med ny universitets- og høyskolelov som er planlagt lagt fram i 2023.

Utredningen har også forslag om en formidlingsindikator som del av resultatbasert uttelling i finansieringssystemet for universitet og høyskoler. Utvalget har videre synspunkter på bruk av utviklingsavtaler. Disse forslagene vil bli vurdert i sammenheng med oppfølging av rapporten fra ekspertutvalget om finansiering av universiteter og høyskoler (som er på høring med frist 10. juni 2022).

En rekke av forslagene i utredningen er rettet direkte mot de akademiske institusjonene og deres arbeid for å tilrettelegge for akademisk ytringsfrihet. Utvalgets refleksjoner og forslag vil være nyttige i institusjonenes eget arbeid med akademisk frihet og god ytringskultur. Jeg forventer at institusjonene vurderer disse uavhengig av høringsprosessen.

Med hilsen

Ola Borten Moe

Dokumentet er godkjent elektronisk og påført statsrådets signatur

